

ČEŠTÍ KOLONISTÉ NA SLOVENSKU V OBDOBÍ PRVNÍ ČSR NA PŘÍKLADU KOLONIE SÜLLY (ŠULANY)¹

JANA PROCHÁZKOVÁ

Czech colonists in Slovakia in the period of the First Czechoslovak Republic on the example of the colony Süilly (Šulany)

Abstract: This article focuses on the establishment and development of a new form of settlements, called “kolonie” [colonies] in southern Slovakia during 1921–1938. These settlements resulted from an extensive land reform when large tracts of land, originally belonging to Hungarian counts, were offered to Czech and Slovakian farmers. This paper, based on the settlers’ writings and on the interviews with the settlers’ children, follows their steps in a new environment, the village of Süilly (Šulany), where they were surrounded mostly by Hungarian neighbours. It also examines the settlers’ attempts to preserve their identity by pursuing and fostering traditions from the regions of their origin as well as their effort to cope with different traditions and customs of their Hungarian neighbours.

Key words: Slovakia, Czechoslovakian land reform.

Úvod

Na hřbitově malé obce Šulany, ležící asi 38 km jihovýchodně od Bratislavy, nacházíme pomníky s vytesanými českými jmény. Jsou zde pohřbeni lidé, kteří po roce 1925 odešli na Slovensko s vidinou hospodářské prosperity, kteří ale dvakrát přišli o značnou část svého majetku. Hlavním záměrem autorky je doplnit nepočtenou literaturu o těchto českých kolonistech na Slovensku. Jedná se o málo probádané téma a tento článek může být impulsem pro další výzkum. Dosavadní literatura vycházela spíše z archivních pramenů a nesoustředila se

¹ Tento článek vznikl na základě autorčina osobního zájmu o danou oblast, neboť jeden z českých „kolonistů“ byl jejím předkem.

na pohled pamětníků, zatímco tento článek jej zahrnuje. První dva oddíly článku osvětlují pozadí a důvody vzniku kolonií, další tři části vycházejí převážně ze zápisů kolonistů obce Šulany a z rozhovorů s jejich potomky, kteří zde prožili své dětství či mládí.

Československá pozemková reforma

Významnou součástí řady hospodářských a politických reforem tzv. první ČSR byla pozemková reforma, která byla realizována na základě nových zákonů přijatých Národním shromážděním v letech 1918–1920. František Peroutka (1919: 564) dokonce označil reformu za jeden z pilířů, na kterém stála československá revoluce. Československá pozemková reforma nebyla ojedinělým jevem, podobné reformy a agrární přeměny se odehrávaly i v dalších evropských státech, byla však druhou nejrozsáhlejší vzhledem k výměře půdy zabrané a vykupované od šlechty, církve a velkostatkářů (Lacina 1994: 35).

Ačkoli reformu odlišně hodnotili Češi, Slováci, Němci a Maďaři, v zahraničí byla oceňována (Kárník 2000: 479); například zahraniční zemědělské kruhy ji posuzovaly jako jednu z nejdemokratičtějších (Slezák 1994: 9). Cíl reformy formuloval Státní pozemkový úřad, jako instituce zřízená k provádění reformy, tímto způsobem: „Hlavním cílem pozemkové reformy bylo vždy uspokojení co možno největšího počtu způsobilých drobných uchazečů parcelním přidělem.“ (Státní pozemkový úřad 1925: 21) Jednalo se o novou podobu vlastnických vztahů v zemědělství a při jejich provádění hrály hlavní roli ekonomické a sociální aspekty. Záměrem bylo odstranit výsadní postavení velkostatkářů (většinou Němců a Maďarů), intenzifikace zemědělské výroby, posílení středního rolnického stavu v Čechách a jeho vytvoření v případě Slovenska (Krajčovičová 1994: 13).

Maďarský historik A. Simon (2006) však také popisuje reformu jako jedno z ohnisek napětí mezi česko-slovenskou většinou a německou i maďarskou menšinou. Podle Simona nebyla reforma pouze jevem hospodářským a sociálním, ale byly zde i výrazné politické motivy. Příděly půdy se evidovaly z národního hlediska a nová sídla na jižním Slovensku byla obsazována lidmi, kteří vyhovovali určitým požadavkům. Přihlíželo se na aspekty obrany státu, proto byli za vhodné přidělce považováni například čeští legionáři a lidé, kteří měli být zárukou kontroly pomadžarštěných území.

Také někteří čeští a slovenští autoři uznávají, že při provádění reformy se uplatňovala národně-politická hlediska (Kárník 2000; Krajčovičová 1994; Martuliak 1994; Peroutka 1919; Rychlík 1994) s důsledky v národnostní oblasti (Lacina 1994). L. Slezák (1994: 8) upozorňuje, že většina záboru patřila Němcům a Maďarům, a navíc němečtí a maďarští drobní zemědělci obdrželi

méně rozparcelované půdy, než odpovídalo jejich podílu na obyvatelstvu. Podle českého historika J. Rychlíka (1994: 44, 49) skutečně jedním z cílů reformy bylo podlomení moci německé a maďarské velkostatkářské šlechty, nelze však tvrdit, že by z přidělu byli vylučováni Němci, Maďaři nebo Poláci. Reforma neměla nacionální charakter, byla zde však podmínka československého občanství, kterou mnozí Maďaři na jižním Slovensku nespĺňovali. Také J. Balcar (2000: 31) zdůrazňuje, že přerozdělení majetku mělo přednostně za cíl eliminovat sociálně revoluční proudy působící na venkovské obyvatelstvo, a nešlo tedy výlučně o převedení vlastnictví do rukou „státního“ národa.

Vznik česko-slovenských kolonií na Slovensku

V období provádění pozemkové reformy mělo zemědělství na Slovensku rozhodující úlohu v ekonomice. Zatímco v Čechách v roce 1921 zaměstnávalo zhruba třetinu obyvatel, na Slovensku to bylo více než 60% obyvatelstva. Převládaly zde obrovské latifundie, kde ještě částečně panovaly středověké poměry (Balcar 2000: 27). Zhruba 36% půdy patřilo latifundiím s rozsahem nad 570 hektarů. Výkup a rozparcelování této půdy bylo převratným dílem, které se neobešlo bez chyb a omylů, ale které přispělo k rozšíření majetku a posílení středních rolnických hospodářství (Martuliak 2010: 30). Plných 70% zemědělců totiž původně tvořili drobní vlastníci s výměrou pod 5 hektarů, kteří se stěží uživilí (Martuliak 2010: 25).

Nejvíce volné půdy v rámci celého Československa vzniklo na maďarském jazykovém území na Slovensku. Podle L. Slezáka (1994: 8) zde 71% přidělené půdy připadlo Slovákům (včetně několika slovenských Maďarů) a 29% Čechům, což je údaj blízký Simonovu (2006: 20) údaji o 30% českých a moravských osadníků. Martuliak (1994: 81) uvádí, že mezi osídlenci bylo i několik Rusínů, Ukrajinců (zejména na Podkarpatské Rusi) a reemigrantů z Ameriky, Jugoslávie, Ruska, Maďarska a Polska. Také Simon (2006: 16) zmiňuje, že původní plány počítaly s úspěchy na poli reemigrace.

Osídlování rozparcelované půdy začalo v roce 1921, vrcholilo ve 2. polovině 20. let a doznávalo ve 30. letech. Jednalo se o dvojí typ kolonizace: soukromou a státní. Soukromá probíhala z iniciativy slovenských drobných zemědělců, kteří půdu sami kupovali přímo od velkostatkáře nebo pomocí prostředníka. Státní kolonizace byla zcela řízena Státním pozemkovým úřadem, který také zahájil výstavbu domků pro nové kolonisty. Čeští osadníci přišli na Slovensko v rámci této státní kolonizace.

Zmiňovaní autoři se plně neshodují v počtu nových osad, tzv. kolonií, které během této doby vznikly. Kárník (2000) píše o 90 koloniích s téměř 2000

usedlostmi; není však jasné, zda počítá pouze státní kolonie, nebo i soukromé. Simon (2006: 22) napočítal 128 kolonií, z nichž 58 bylo státních a ty obývalo 1971 rodin. Podle Krajčovičové (1994: 16) šlo o 2017 rodin, zatímco Martuliak (1994: 84) zmiňuje 1916 rodin žijících v 50 státních koloniích. Všichni autoři se však shodují v tom, že kolonizace se nerozvíjela v takové míře, jak se původně předpokládalo. Simon (2006) uvádí jako důvod nezájmu slovenských zemědělců jejich neochotu stěhovat se z hornatých oblastí do roviny, kde by museli hospodařit jiným způsobem. Zájemce odrazovalo i chybějící materiální zázemí a spory mezi českými a slovenskými úřady. K tomu přispívala nedostatečná podpora státu, vysoké bankovní úvěry, náklady na stěhování a další investice. Určitou roli také hrála nevráživost velkostatkářů a maďarského obyvatelstva, kterému byla upírána možnost získání půdy (Martuliak 1994).

Začátky hospodaření v koloniích byly těžké. „Kolonisté,“ jak se přesídlenci nazývali, neovládali hospodaření v nových podmínkách a neuměli své produkty zpeněžit (Martuliak 1994). Jakmile se jim podařilo překonat počáteční těžkosti, zasáhla je hospodářská krize a někteří zemědělci nebyli schopni splácet bankovní úvěry.

Ve 2. polovině 30. let již nevznikaly nové kolonie a pozemková reforma nebyla nikdy dokončena v rozsahu, který byl plánován. V roce 1938 muselo Československo Maďarsku postoupit 771 obcí v oblasti jižního Slovenska (Šutaj 1993: 18). Česko-slovenské kolonie se dostaly do této zóny a po příchodu maďarské armády byli kolonisté vyhnáni, často nevybíravým způsobem, což uznává i maďarský historik Simon (2006). Jejich majetek byl zabaven maďarskou vládou a rozdělen maďarským zájemcům.

Poválečné československé Benešovy dekrety počítaly s odsunem Maďarů z jižního Slovenska. Československá vláda sice plánovala vysídlení asi 400 000 Maďarů (Irmanová 2002: 26), vítězné velmoci ale odsun Maďarů nakonec nepovolily. Mnozí Maďaři, noví vlastníci majetku českých a slovenských kolonistů, se však po roce 1945 sami stáhli z kolonií.

Někteří čeští kolonisté se po skončení 2. světové války vrátili, aby převzali svůj majetek. Přišli i noví osadníci, převážně Slováci, a kolonie opět začaly hospodářsky vzrůstat. Kolektivizace zemědělství v 50. letech tomuto rozvoji ale zasadila další ránu a mnohý bývalý „kolonista“ odcházel ze své obce s nálepkou „kulaka.“ V současné době se již v bývalých česko-slovenských koloniích nemluví česky, ale slovensky a zejména maďarsky.

Následující část článku bude věnována období, kdy čeští kolonisté věřili v rozkvět svých společenství a kdy kromě nových usedlostí budovali i svou česko-slovenskou identitu v maďarském prostředí. V této části budeme citovat samotné svědky událostí popsaných výše uvedenými autory.

Informátoři byli vybráni tzv. metodou sněhové koule. Výchozím informátorem byl pan Miroslav, podle jehož zápisů bylo možné najít některé další bývalé kolonisty. S nimi byly provedeny polostrukturované rozhovory, obsahující specifické okruhy otázek; odpovědi byly autorkou zapisovány. V dalších částech článku je citováno 6 osob, které považujeme za důležité pamětníky proto, že žily v rodinách původních kolonistů, tj. osadníků, kteří kolonii zakládali. Následující tabulka poskytuje základní údaje o těchto informátorech:

Jméno	Vzdělání	Povolání	Vztah ke kolonii
Pan Jozef	vysokoškolské	učitel	syn kolonisty, nar. na Moravě
Pan Miroslav	základní	zemědělec	syn kolonisty, nar. na Moravě
Pan Petr	vyučen	elektrikář	syn kolonisty, nar. v Šulanech
Paní Jarmila	základní	pracovnice v zemědělství	dcera kolonisty, nar. na Moravě
Paní Marie	vyučena	pracovnice v zemědělství	manželka kolonisty, nar. v Čechách
Paní Růžena	základní	pracovnice v zemědělství	dcera kolonisty, nar. na Moravě

V současnosti je nejstarším žijícím pamětníkem pan Jozef (93 let), který sepsal nejrozsáhlejší paměti a nejvíce se zajímal o historii kolonií.

Kolonie Süilly

Jedna z česko-slovenských kolonií byla založena v roce 1925 na okraji staré maďarské obce Süilly v okrese Dunajská Streda. Kolonisté často nazývali obě části obce jako „Šila“, po roce 1945 jako „Šulany“. Českým a slovenským kolonistům byla nabídnuta půda z rozparcelovaného velkostatku maďarského hraběte („grófa“) Bethlehena, bývalého majitele rozsáhlých panství.

Přímý pamětník pan Miroslav uvádí, že zemědělci přicházející do Šily po roce 1925 nebyli prvními Čechy, kteří v oblasti sídlili. Pan Miroslav si všiml množství českých příjmení vyskytujících se v okolních obcích, která však náležela většinou již maďarsky mluvícím rodinám. Jednalo se údajně o české zaměstnance bývalého maďarského velkostatku, kteří přišli v 19. století a postupně splynuli s místním obyvatelstvem.

Kolonie Šila byla osídlena osmnácti rodinami. Ačkoli se počet kolonistů v Šile ve 20. a 30. letech měnil, žilo zde většinou kolem dvaceti rodin, z nichž tři čtvrtiny bývaly rodiny české, respektive přistěhované z Moravy. Podle pana Miroslava měla být původně plánovaná kolonie dvojnásobně rozsáhlá a jeho rodině byl přislíben příděl 15 ha, který však byl v roce 1928 doplněn vzhledem k nedostatku dalších zájemců. Rodina pana Jozefa obdržela dokonce téměř 30 ha půdy, což je mnohem více než uvádí Martuliak (1994: 84), který zmiňuje, že na jednu usedlost v koloniích připadalo 12,2 ha půdy (zde se jedná zřejmě o průměrnou výměru přídělu).

Výpovědi a zápisy kolonistů přinášejí zajímavé údaje o důvodech nezájmu o rozparcelovanou půdu. Jedná se o náboženské hledisko a o socioprofesionální charakteristiku maďarského obyvatelstva. Například z rozhovorů s panem Miroslavem nevyplývá, že by místním Slovákům a Maďarům byla upírána možnost získání půdy. Pole prý bylo nabízeno místnímu obyvatelstvu a určitý počet zájemců se skutečně přihlásil. Maďarský učitel a farář ale prohlásili zabrání majetku hraběte Bethlehena za svatokrádež. Tím odradili řadu věřících zájemců, kteří své žádosti odvolali.

Dalším důvodem, proč maďarské obyvatelstvo získalo pouze minimum rozparcelované půdy, je podle informátorů socioprofesionální charakteristika místního obyvatelstva. Pánové Miroslav, Jozef a Petr se shodují v popisu místních Maďarů jako poměrně chudých pastevců, z nichž většina neměla zkušenosti s obděláváním větší výměry pole. Jejich zájem o půdu byl velmi nízký jak z tohoto důvodu, tak i vzhledem k tomu, že na zakoupení většího množství půdy neměli prostředky. Žadatel o příděl musel totiž předem složit obnos 20 tisíc korun. V dopise adresovaném rodině pana Miroslava píše tzv. „Kolonizační referát Státního pozemkového úřadu“ o nutnosti mít k dispozici zhruba 100 tisíc korun na stavbu budov a pořízení hospodářských zařízení. Možnosti bezzemků a chudších rodin tedy byly značně omezené. I zámožnější rodiny si ale zpravidla braly bankovní úvěr.

Pan Jozef píše o místním maďarském obyvatelstvu: „Co se týká zaměstnání a práce, domácí obyvatelé do roku 1925 jen živořili. Práci získali až při stavbě domů pro kolonisty v letech 1925–1928 (...) Jen několik rolníků mělo pár koní, některý jen kravičky nebo voly.“ (Hanák 2011: 28) Pan Miroslav popisuje obydlí místních Maďarů jako chudá stavení z nepálených cihel, s hliněnou podlahou, střechy kryté rákosem. Pan Petr v rozhovoru vzpomíná na hubená prasata, která Maďaři chovali na pastvinách, a kromě kterých prý neměli nic, pouze své zahrádky: „Maďaři neměli vztah k hospodaření. Jejich chov dobytka byl pastevecký, vzpomínám na jejich hubená prasata zvaná bagouni, rozsáhlejší pozemky nevlastnili a ve svých zahrádkách pěstovali pálivou papriku.“ Pan Jozef však zároveň tvrdí, že čtyři bohatší Maďaři si půdu zakoupili. V rejstříku přídělů z roku

1925 se skutečně objevuje několik maďarských jmen. Ve srovnání s českými kolonisty šlo ale o nepatrné příděly.

Informátoři tedy souhlasí s tím, že maďarští zemědělci obdrželi méně rozparcelované půdy než odpovídalo jejich podílu na obyvatelstvu (viz výše). Jejich výpovědi ale zároveň upozorňují na možnost, že dosavadní literatura nedostatečně analyzovala důvody skryté za tímto faktem.

Kolonisté přijeli do Šily na základě slibu Státního pozemkového úřadu, že na nových parcelách budou pro ně vystavěna nová obydlí. Tyto domy, údajně připravené k obývání, museli kolonisté zaplatit. Skutečnost byla pro ně zklamáním, jak popisuje paní Růžena: „Když mne naši uvedli do našeho ‚bytu‘ – tmavé místnosti s udusanou hlínou místo podlahy, chtěla jsem jet domů a dala jsem se do pláče. Školu nám také pořídili v jedné místnosti.“ (Krytinářová 1986: 1) Také paní Jarmila vzpomíná na těžký začátek, kdy „na nás po cestě maďarské děcka pokřikovaly a nadávaly nám. Potom i v Šulanech první čas nás maďarské děti honily a házely po nás kamením“ (Rusňáková 1986: 4).

Nikdo z informátorů se příliš nezabýval otázkou, jak jejich příjezd zasáhl místní maďarské komunity. I když se příliš neměnilo prostředí, ve kterém Maďaři žili, razantně se změnily podmínky pro jejich etnický, politický i ekonomický vývoj. Maďarské obyvatelstvo si muselo po roce 1918 zvykat na novou, menšinovou identitu a překonávat pocity nespravedlnosti a ponížení (Šutaj 2004: 103). Tyto pocity vedly k počátečním drobným útokům na kolonisty.

V souvislosti s citacemi paní Jarmily a Růženy zaznamenáváme, že mezi výpověďmi žen a mužů existují zajímavé rozdíly. Vyprávění mužů je zpravidla více optimistické, zdůrazňuje práci a hospodářský rozkvět a popisuje vytvoření kolonie jako přínos pro místní obyvatelstvo, jako vstup „civilizace“ do primitivního prostředí. Vyprávění žen se často týká potíží, kterým se muselo v novém domově čelit. Jedním z nejzásadnějších problémů byla nedostatečná znalost maďarštiny a výsledná neschopnost se domluvit, která omezovala zejména starší kolonisty a z mladších ženy. Podle paní Jarmily se muži naučili poměrně dobře maďarsky, zatímco ženy se „tolik nedostaly do dědiny“ a jejich maďarština zůstávala na nízké úrovni. Např. paní Marie si v rozhovoru stěžuje, že při porodu dítěte se nebyla schopná domluvit s maďarskou porodní bábou: „Copak ta bába babivá [tj. porodní bába], já nevěděla slovo maďarsky, von mluvil s bábou maďarsky, a já nevěděla, jestli umírám nebo co.“ Ženy si také více stěžovaly na těžkou práci a chybějící elektrifikaci obce (ta byla provedena až ve 2. polovině 50. let).

Pan Miroslav a pan Jozef také uznávají, že hospodářský rozkvět kolonie byl vykoupen těžkou prací a mnohými zklamáními, vyplývajícími z hospodaření v odlišných podmínkách. Potvrzují tak závěry P. Martuliaka (1994) o těžkostech

způsobených nedostatečnými zkušenostmi kolonistů s odlišnými typy hospodaření. Oba muži zmiňují odlišný způsob zpracování půdy, suché podnebí, spodní vodu a záplavy přicházející od Dunaje, a nové plodiny, které na Moravě nepěstovali (např. kukuřice, dýně, papriky, později i tabák). Jako problém vidí i nedostatečnou podporu státních úřadů a hospodářskou krizi ve 30. letech, která však údajně nedopadla na Šilu tak těžce jako na jiné oblasti Slovenska (popisuje Kovač 1992).

Česká kapka v „maďarském moři“

Všichni informátoři se shodují, že počáteční nevraživý vztah Maďarů k českým a slovenským kolonistům se později změnil v přátelský, narušovaný jen občasnými protesty proti přítomnosti kolonistů. Např. v roce 1928 kolonisté otevřeli svou školu a pozvali významného řečníka, na kterého ovšem maďarský chlapec hodil kámen. Za několik měsíců ale začaly některé maďarské děti navštěvovat tuto česko-slovenskou školu.

V prvních několika letech po založení kolonie docházelo jen k občasným kontaktům mezi obyvateli obou částí obce, jak dokládá pan Jozef: „S maďarskou mládeží (a vůbec s Maďary) jsme se setkávali minimálně. Byli jsme pro ně telepesek (osadníci) a Csehek (Češi, protože nerozlišovali národnosti).“ Pan Jozef i pan Miroslav ale zmiňují, že později, jakmile zvládli základy maďarštiny, měli maďarské kamarády. Oba také vzpomínají, jak kolonisté navštěvovali maďarské zábavy, hody a pouť, kde občas došlo ke rvačkám, které ale neměly národnostní pozadí. Zde se kolonisté také setkali s Cikány; např. pan Jozef vypráví o cikánských kapelách, které hrály na zábavách, a pan Miroslav zmiňuje některé zvláštní cikánské zvyky. Největší hody se konaly 26. srpna a je zajímavé, že také kolonisté částečně přejali tento maďarský svátek a slavili ho. Například pan Jozef si vybavuje, jak jeho matka vařila slavnostní jídlo.

Většina kolonistů, zejména českých, ale dávala přednost přátelství v rámci své skupiny. Paní Jarmila popsala vřelé vztahy mezi kolonisty těmito slovy: „Byli jsme jak jedna rodina. Byli jsme jak kapka v moři mezi maďarským obyvatelstvem, tak jsme drželi pohromadě.“ Úzké vztahy a neustálá výpomoc v rámci vlastní komunity kontrastovaly s chybějícími kontakty s jinými česko-slovenskými koloniemi. Pan Jozef uvádí, že existovalo 55 státních kolonií na Slovensku a 11 na Podkarpatské Rusi, které dohromady obývalo přes 2500 rodin. Tyto údaje o počtu kolonií na Slovensku jsou blízké číslům, která zmínili Martuliak (1994) a Simon (2006). Jak vysvětluje pan Miroslav, kolonisté nijak nepostrádali kontakty s dalšími osadami, neboť „každá kolonie měla svých starostí dost“.

Informátoři se shodují na tom, že pobyt v „maďarském moři“ vedl k výrazné solidaritě v rámci skupiny kolonistů, k bohatému kulturnímu životu a k oslavám

češství. Paní Růžena porovnávala vzájemnou pospolitost a kulturní život v Šile se svým původním domovem, kam se po roce 1938 opět musela vrátit. Čechy ve své rodné obci označila za „vnitrozemské pecivály“ ve srovnání s kolonisty.

Jakým způsobem se tedy kolonisté vymezovali vůči svým maďarským sousedům a jak projevovali svou úctu k českým tradicím? Důležitým symbolem náboženským i nacionálním se stala osoba Jana Husa. 6. července, při příležitosti výročí Husova upálení, se evangelíci i katolíci²² scházeli u zapálené hranice. Podle pana Miroslava byla součástí setkání přednáška o Husově významu pro český národ (prezentovaná protestantskou rodinou), zpívání vlasteneckých a husitských písní (zejména písně *Hranice vzplála*) a československé hymny. Setkání se prý zúčastnili i někteří maďarští obyvatelé, kteří přišli ze zvědavosti.

Maďaři se někdy účastnili i dalších setkávání kolonistů, dokonce i českého divadla. To se konalo z iniciativy kolonistů v provizorních podmínkách, později pod vedením českého učitele. Informátoři dále vzpomínají na české silvestrovské večírky, setkávání se zpěvem českých písní, draní peří, kabaretní výstupy, tance a slavnost kácení máje. Bohatý kulturní život kolonie ale utíchal v důsledku vzrůstající nejistoty ve 2. polovině 30. let.

Konec českého snu o prosperitě

Slibný hospodářský a kulturní rozvoj kolonie Šily byl přerušen v roce 1938. Pan Miroslav shrnuje tento vývoj: „Když se již nabyly zkušenosti, dochovával se dobytek, dorůstaly zahrady, zkrátka začínalo se trochu žít lépe, přišel rok 1938, ohrožení státu a na podzim obsazení tamějšího pohraničí maďarským státem, což vedlo k naprosté likvidaci všeho, co se za roky práce získalo, a k opuštění usedlostí. Každý se nakonec uchýlil časem kde mohl, na vlastní pěst po Moravě a v Čechách.“ (Procházková 1986: 5)

Pamětníci popisují, že těmto událostem předcházelo několik provokací ze strany maďarského obyvatelstva a jejich protestní průvod obcí. Nedošlo však k žádným násilným činům ani přímému ohrožení kolonistů. Paradoxně, větší nebezpečí pro české kolonisty představovali někteří Slováci a nikoli Maďaři. Pan Jozef a také pan Miroslav vzpomínají na Slováka, který se zbraní v ruce vyhrožoval české rodině zabitím.

²² Tento článek vznikl na základě autorčina osobního zájmu o danou oblast, neboť jeden z českých „kolonistů“ byl jejím předkem. V Šile byla většina rodin katolických, podobně i v dalších koloniích. Všichni věřící Maďaři v obci prý byli katolíci. Podle údajů pana Jozefa můžeme odhadovat, že zhruba dvě třetiny veškerých kolonistů na Slovensku byly římskokatolického vyznání a jedna třetina připadala na evangelíky a další vyznání. Na Podkarpatské Rusi prý byla jiná situace; převážná většina kolonistů byla řeckokatolického vyznání spolu s římskokatolickým.

Většina českých kolonistů odjela ze Šily ještě předtím, než byla obec zabrána maďarským státem. Na ty, kdo se pokusili zůstat, čekal podobný osud jako na otce pana Jozefa, kterému „Maďaři auto a vše ostatní sebrali a jen v šatech ho vykoplí za hranice“ (Hanák 1986: 9). Slovenským kolonistům bylo dovoleno zůstat, ale pouze několik měsíců. Všichni kolonisté tak náhle ztratili veškerý majetek, kromě toho, který bylo možné odvézt vozem s koňmi či vlakem. Při průjezdu Slovenskem byli čeští kolonisté vyprovázeni zpěvem protičeských písní. Jak uvádí pan Miroslav, zpívali je někteří Slovinci spolu s písněmi protizidovskými.

Po roce 1945 se do Šily vrátila pouze zhruba polovina kolonistů, kteří si převzali zpět svůj majetek, často značně zdevastovaný. Podle popisu pamětníků začínali kolonisté znovu od začátku, neboť jim chyběly stroje a další vybavení. Také s údivem zjistili, že jejich majetek nebyl dosud nikde zaknihován (ačkoli, podle Martuliaka 1994: 85, k zaknihování přidělu docházelo již ve 30. letech). Jakmile se kolonisté znovu hospodářsky vzmožili a po dlouhém úsilí dosáhli zaknihování své půdy, stala se jejich pole součástí jednotného zemědělského družstva. Někteří kolonisté byli označeni za „kulaky“ a část jejich majetku byla zabavena, takže podruhé ztratili značnou část svého majetku. Čeští kolonisté postupně opouštěli obec, protože nemohli obhospodařovat své polnosti. Dalším důvodem byla skutečnost, že obec se znovu stávala převážně maďarským sídlem a česko-slovenská škola zanikla. Podle pana Jozefa zbylí kolonisté a jejich děti v období komunismu pouze živořili, a ačkoli jim byl v 80. a 90. letech navrácen majetek, odcházeli do jiných částí Slovenska a do České republiky. Podobným vývojem prošly také další česko-slovenské kolonie na bývalém maďarském území a osud kolonie Šila byl pro tuto oblast typický.

Dnešní Šulany patří pod obec Horný Bar a jsou obcí s převážující maďarskou populací, i když obyvatelé většinou mluví maďarsky i slovensky. Podle internetových stránek obce (<http://www.hornybar.sk/index.php/sk/udajeoobci>) v roce 2006 v Horném Baru a Šulanech žilo 227 osob slovenské národnosti, pouze 4 osoby národnosti české a 1012 osob národnosti maďarské. České osídlení obce připomínají již jen zmíněná česká příjmení na pomnicích místního hřbitova.

Květen 2012

Literatura:

- Balcar, Jaromír: 2000 – Pozemková reforma v období první československé republiky. *Dějiny a současnost* 22, 6: 27–31.
- Irmanová, Eva: 2002 – Postavení maďarské menšiny na Slovensku po roce 1945 – mezinárodní souvislosti. In: *Československá historická ročenka 2002*. Brno: Masarykova univerzita.
- Kárník, Zdeněk: 2000 – *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri.

- Kovač, Andrej: 1992 – K problematike poľnohospodárstva na severovýchodnom Slovensku v druhej polovici 30. rokov. In: Frolec, Ivo: *České a slovenské zemědělství v období mezi světovými válkami*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum.
- Krajčovičová, Nataša: 1994 – Predpoklady realizácie pozemkovej reformy na Slovensku v medzivojnovom období. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum: 13–20.
- Lacina, Vlastislav: 1994 – Představy o pozemkové reformě v ČSR před jejím uzákoněním. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum: 35–38.
- Martuliak, Pavol: 1994 – Kolonizačná akcia pri I. pozemkovej reforme na Slovensku. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum: 81–85.
- Martuliak, Pavol: 2010. *História slovenského poľnohospodárstva*. Nitra: Profipress.
- Peroutka, Ferdinand: 1919 – *Budování státu II*. 3. vydání (1991). Praha: Lidové noviny.
- Rychlík, Jan: 1994 – Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum: 43–50.
- Simon, Attila: 2006 – Etnické aspekty kolonizácie na južnom Slovensku v období prvej republiky. *Slovanský přehled XCII*, 1: 11–24.
- Slezák, Lubomír: 1994 – Pozemková reforma v Československu 1919–1935. In: *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum: 3–12.
- Státní pozemkový úřad v Praze: 1925 – *Československá pozemková reforma v číslicích a diagramech*. Praha.
- Šutaj, Štefan: 1993 – *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945–1948*. Bratislava: Veda.
- Šutaj, Štefan: 2004 – Maďarská menšina na Slovensku v odbornej literatúre po roku 1989. In: Šutaj, Štefan (ed.) – *Národ a národnosti. Stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. Prešov: Universum: 102–116.

Další zdroje:

- Hanák, Jozef: 1986 – *Šulany*. Nепublikovaný rukopis.
- Hanák, Jozef: 2011 – *Kolónia Šulany*. Nепublikovaný rukopis.
- Krytinářová, Růžena: 1986 – *Ach, ta naše Šila!* Nепublikovaný rukopis.
- Procházka, Miroslav: 1986 – *Historie kolonie Šulany – dřívější název Šuly nebo také Šila, po roku 1945 úředně Šulany*. Nепublikovaný rukopis.
- Rusňáková, Jarmila: 1986: *Vzpomínky*. Nепublikovaný rukopis.
- Přepisy rozhovorů s dotazovanými a korespondence s nimi.
- Dopis Kolonizačního referátu rodině pana Miroslava ze dne 19. 7. 1925 (v majetku pana Miroslava).
- Rejstřík přidělu kolonistům obce Šulany z roku 1925 (v majetku pana Miroslava).
- Internetové stránky obcí Horný Bar a Šulany – <http://www.hornybar.sk/index.php/sk/udajeoobci> (navštíveno 3.1. 2012).

Contact: Jana Procházková, PhD candidate, Department of Anthropology, Gender and Sociology, University of Otago, Dunedin, New Zealand.
e-mail: janapro@seznam.cz.

Čeští kolonisté na Slovensku pěstovali některé nové plodiny, které ve svých původních obcích neznali. Na tomto snímku vezou na prodej melouny. Okolo 1951. Foto archiv informátora Miroslava.

Stavba jeviště. Ve 30. letech 20. století se v kolonii rozvíjel bohatý kulturní život. 1935. Foto archiv informátora Miroslava.

*Žně v roce 1954. V tomto období byla ještě většina práce vykonávána ručně. 1954.
Foto archiv informátora Miroslava.*

Slavnostní otevření nové školy v roce 1928. Foto archiv informátora Miroslava.

*Pohled Šily, rok neznámý. Okolo 1935.
Foto archiv informátora Miroslava.*

Děti kolonistů se svou učitelkou. V této době se ještě vyučovalo v provizorních prostorách, všechny ročníky v jedné místnosti. 1927. Foto archiv informátora Miroslava.